వెల
1—0—

తృతీయ ముద్రణం ౩౦౦౦ ప్రతులు

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల
రాజమండ్రి

1954

తొలి పలుకు

గబ్బిలము కైలాసమునకు సందేశం తీసుకొనిపోయి చిరకాలమైనది. మన పేదవాఁడెదురు తెన్నులుచూడసాగి నాడు. వాని సందేశ ఫలితంగా నాల్గుమూలలనుండి ప్రసన్న వాయువులు వీవసాగినవి. దేవాలయప్రవేశం, హరిజనోద్ధరణ మని గాంధీదేవుని చరకార్ఝూంకరణము శ్రవణ శుభ గంగా గానము చేసినది. సర్వసమత్వం సర్వసమత్వ మను మంత్ర రాజాన్ని భరతదేశం వల్లెవేయసాగింది. అరుంధతీసుతుని నిరాశాకాశంలో నాశాతటిల్లతలు మోసులెత్తినయి. తన చిరకాల దాస్య క్లేశాన్ని విస్మరించినాడు: గబ్బిలం తిరిగిదర్శన మిచ్చింది. ప్రఫుల్లవదనుడై తీయనిస్వాగత మిచ్చినాడు. పండా, కాయాయని ప్రశ్నించినాడు. పండైనదని ప్రకృతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చినది. ఆత్మదేశం, ఆత్మభారతాంధ్రజాతిలో గల అనైకమత్యం, స్వార్థలుబ్ధత, బహుకులామతావేశవ్యాధి పీడ, కాబట్టనితనం, నేడవనిలోని తీరనివేదనలు. తనదాస్య ముక్తికి తోడుగా, దేశానర్థకములైన అనేక సమస్య లతనిని కారింప సాగినయి. తన యిష్టదేవత తనజాతికే తన చిహ్న మైన గబ్బిలాని కతడు మరికొన్ని చింతాసందేశాలను చెప్పు కొనసాగినాడు, గబ్బిల మామూలాగ్రంగా ఆలకించింది. నోరు లేని పక్షి - మాఱుపల్కుటకు శక్తిచాలని ప్రాణి - ఏమని

యోదార్వగలదు? ప్రదక్షిణించి కరుకాన్నీర్చి, శివాలయా నికి తరలిపోయినది. అతని వాక్కులు చావులేనివై, వాయు మార్గమున ప్రతిధ్వనించుచున్నవి. గణబద్ధములైనవి. రెండవ గబ్బిలమను కావ్యమై నిలిచినది. నేడుగాక మరొకనాడు ఫలించును. ఫలిత మనుభవించు భాగ్య మతని కున్నదో లేదో.

గ్రంథకర్త
జి. జా షు వ.

కృతిపతిప్రశంస

తొలిసందేశము చంద్రమౌళికిడి, సంతోషంబుగల్పించి, తె
ల్గుల యాశీస్సులు చూరలాడితి వసుంగుంబకషిణీ! యిప్పుడీ
మలి సందేశము, సింహపట్టణము సంపాదించుకొన్నట్టి, దా
తల పై చేతికి రామిరెడ్డి కిడుమా దర్శితమాశాలికిన్. ౧

ఘనతంగన్న సుదర్శనాంబయెడ, నేకచ్ఛత్ర సామ్రాజ్య పా
లనగావించిన చక్రవర్తి, కులజుల్, గర్వింప విఖ్యాతి మం
డనమున్ దాల్చిన మేటి, తిక్కవర పుంవంశంబు, నైశ్వర్యపున్
ఖనిగా దిద్దిన రామిరెడ్డి మణికిం, గైవారమర్పింపుమా! ౨

వదరుబోతులు సిగ్గుపడ్డ రసోత్కటమైన
పలుకు లింపున సర్ది వాడు వాగ్మి
అలఘు టుత్సవ మింటగలుగునాడును జరీ
ఖండువా లెఱుఁగని, కర్మయోగి
ప్రమదపేరిటి యాబ్దికమునాడు, పేదల
మృష్టాన్నముల దేల్చు మేటిదాత
ప్రకృతి శ్రీకృష్ణరాయలోయనఁ గవీం
ద్రశ్రేణి నేటేటఁ దనుపురసికుఁ

గీ. డాదమఱచి రిపులనైన గొండొక వేడి
మాటయాడనట్టి యమృతమూర్తి
తిక్కవరపు వంశ దినమణి. కాంచిబ గ

౨

పహారాయిచ్చుచు సర్వభోగములు సేవావృత్తి గావింపగా
సహజంబైన పవిత్రవర్తనకు లోపంబింత రాకుండగా,
మహానియమంబగు న్యాయమార్గమున ధర్మస్యందనారూఢుఁడై
విహరించున్ మన రెడ్డిరాజు శుభలబ్ధిన్ వింతయోగీంద్రుఁడై.

విహంగీ! సింహపురాన రెడ్డికులజుల్ పెక్కండ్రుదారాశయుల్
సహపంక్తిన్ భుజియింత్రు పంచములతోఁ, జల్లారెనస్పృశ్యతా
దహనంబంచుల రామిరెడ్డివిభు నాదర్శాశయంబుల్, జగా
రహదారుల్, ధరణీశుభోదయ రథ ప్రస్థానలీలాప్తికిన్. ౫

అంచితమైన భారతమహాకృతి ఖాద్యమునారగించి, జీ
ర్ణించిన బొజ్జతో మసలు, నిశ్చలనీరధి, స్తోత్రపాఠకుల్
వంచన చేసినన్ శివముబట్టి నంటిపని రామిరెడ్డి రా
ట్ప్రంచముఖంబు, నీకు గృతిభర్తృతఁదాల్చెని కేమి కావలెన్.

అల్లుండ్రున్ గోమరుల్ కుమారితలు కారాగారవాసంబు చేఁ
దల్లిన్ భారతమున్ దనించిన యుదాత్తత్యాగ వారాన్నిధుల్
నెల్లూర్వేల్పు కటాక్షవీక్షణ రుచుల్ నిండాగఁ బ్రఖ్యాతిలో
నిల్లుంగట్టిన రామిరెడ్డి మణి, నీ యిష్టార్థముల్ గూర్చెడిన్.

శ్రీసుదర్శనాంబ, చిగురు కెంగేలితో
నాటిచన్న పూలతోటలందు,
విహరణంబొనర్చి, విశ్వవిచారంబు

గబ్బిలము

గబ్బిలమేమని చెప్పెనొ
గుబ్బలియల్లుండు, కన్నుగోనల నశ్రుల్
గుబ్బటిల లేచి, నల్లని
మబ్బులలో తక్షణంబ మాయంబయ్యెన్. ౧

తిరువానుకూరు దేవుఁడు
తెఱచెం గుడితలుపు లితర దేవుఁడ్లును బి
త్తరవోయి నిమ్నజాతుల
దరిసెనమున దరిసి రాత్మదౌర్భాగ్యదశల్. ౨

అంటరాని తనంబునంటి భారతజాతి
భువనసభ్యత గోలుపోయెననుచు
క్షమకుమించిన కత్తి జర్మనీయుద్ధాన
గనుగొన్న మొనగాడు గలుగడనుచు
కదురు రాట్నముచేతగాక స్వేచ్ఛాస్వర్గ
ముదముజిక్కుట నభఃపుష్పమనుచు
నూరేండ్లుగాదు మున్నూరేండ్లు మనవచ్చు
న్యాయమార్గంబున నడుపుడనుచు

నిమ్న జాతుల కన్నీటి నీరదములు
పిడుగులై దేశమును గాల్చివేయుననుచు
రాట్నమును దుడ్డుగఱ్ఱ కరానబూని
దెసలదో తెంచె, గుజరాతు ముసలిసెట్టి. ౩

సీమగుడ్డకు కన్నులు చెమ్మగిల్లె
మఱికబట్టకు మర్యాదపాటమరించె
నగరివెలుపలి మాలమాదిగలుగూడ
నరులుసుమ్మని దేశంబు గుఱుతుబట్టె. ౪

వెఱపువలదు నీకు హరిజన సోదరా
స్వీయరాజ్యరథము వెడలివచ్చె
లాగిపొమ్ము నీకు భాగంబు గలదంచు
బాడుచుండె రత్నభరతమాత. ౫

ఒకనా డామునిపక్షి, తొంటి చెలికాడున్నట్టి గేహంబులో
నికి నేతెంచి యథావిధిం దిరుగుచుండెన్ మిత్రుడీక్షించి, యు
త్సుకతంబొంగిఁ దరస్మితంబున నిదే జోహారహో పక్షిణీ!
యకలంకంబగు నీ సహాయమున నాయర్థంబు పండాయెనే?

నా వర్ణించిన పుణ్యభూములను సందర్శించినావే? మహా
దేవుం డాయన దేవియుం దగిన యాతిథ్యంబు నీ కిచ్చిరే?
నా వాక్కుల్ జెవినాటితే? మహితరత్న స్వర్ణకాంతి చ్ఛటా
దావద్దివ్యహిమాద్రికందర పవిత్రక్షేత్రముల్ సూచితే?

పుడమి కలుషరాశి ముగ్గిపోవుచు నుండ
నాట్యమాడుకొనుట న్యాయమగునె
భర్గదేవ! సృష్టి పరికించి పొమ్మంచు
బిలిచివచ్చినావె? పులుగు చెలియ.

కాళిదాసుని మేఘంబు గౌరవంబు
తెచ్చుకొన్నది నీదు సందేశగాథ
ఘనులు చేకొను భూభృదగ్రముల పూజ
యసమ చతురత్వమున్న బానిసకు రాదు.

వ్యాస వాల్మీకిముని మదేభములు రెండు
దిరుగుచుండెనె? కైలాస గిరులమీద
వారి వార్ధక్యమున నీకు స్పష్టమగును
భరత రామాయణంబుల పడుచుదనము. ౧౦

ఆ వాల్మీకి నిసర్గజంతు కరుణావ్యాసక్తి యే సత్కవిఁ
గావించెన్ వెడలించె రామునికథా గాంగేయముం గానిచో
త్రోవల్ గొట్టెడు బోయ కేఁసురువు నేర్పుం దివ్యగీర్వాణమున్
ఆవేశించి కళాధిదేవి వరమీయన్ విద్య లేమాత్రముల్.

ఎదురై వచ్చెనె కాళిదాసుని లసచ్ఛృంగార సందేశ మం
బుదమార్గంబునఁ దద్రసంబులు ధ్వనుల్ ముత్యాలు వర్షించెడిఁ
పదినూరేండ్ల పురాణ మేఘమనుచున్ భావింతువో నిత్యముం
బదియూరేండ్ల వయస్సు కూర్పదె సుకావ్యస్పర్శ జేజెమ్మకున్

జనముల్ మెచ్చు రసప్రసిద్ధమగు నా సందేశ భారంబుతో
జనముల్ సచ్చు విమానమాలికల గర్జాభీషణంబౌ ప్రభం
జన మార్గంబున నీప్రయాణమెటులన్ సాగించి నెగ్గించితో
వెనుకన్నేరవు గండముల్ తబిసిపక్షీజన్మ సన్మార్గులన్. ౧౩

కన్నులు ధన్యంబులుగా
కన్నావే మంచుకొండ గగనము శిరముం
దన్నెడు దాని నమరగవి,
వెన్నవలెం ధవళరుచులు బిండెడు దానిన్. ౧౪

కాందిశీకుఁడనెడు గ్రంథ మాయమపేర
వ్రాసె నొక్క సుకవి, పరభృతంబు
తిక్కనరపువంశ దీపాల నిశ్చల
తేజమునకు నదియ గాజుకుప్పె. ౯

శాంతి రమావిలాసినులు, సఖ్యముదప్పక వాసముండు శు
ద్ధాంతము శ్రీసుదర్శనమహాల్, గులభేద పిశాచరాజ మ
య్యంతికమందు కాల్గదుపు నర్హత లేదు, సుదర్శనాంబస
త్త్వాంతుని కంటిలో నసమతారస వాహిని పొంగిపారెడిన్. ౧౦
కరవైపోయిన సాహితీసభల నాకాంక్షించు, సర్వాంధ్ర సుం
దరి డెందంబునఁ బాలువోసి, కవిసన్మానంబు లేకేటనె
ల్లూరి వీట న్నెలకొల్పినట్టి కవితాలోలుండు నీవాణికీ
శ్వరుఁడయ్యెం గడుధన్యురాలవు, మునీశప్రేయసీరత్నమా! ౧౧
శాంతిని కేతనంబనెడు చక్కనిధేనువుపాడి ద్రావి మే
ల్సంతతి ప్రేయసీవిరహశల్యమువాపి ముదంబుగూర్ప, న
శ్రాంతము భారతాభ్యుదయ రమ్యదినంబులుగోరు మంజుల
స్వాంతునిఁ జెట్టబట్టిన లసత్కళికుం జలనంబు గల్గునే? ౧౨
భళిరా! సత్కవివన్నమాట నెపుడో భాషించె నన్నారదుం
డెలమిన్ మున్ మణికంధరోక్తులకుఁగానీ; యంతమాత్రాన, మే
ల్భళిరా! సత్కవివౌదువన్ననుడి సంపాదింతురే దుష్కవుల్
పలుకన్నేర్చిన రామరాడ్విభునిజిహ్వాన్ ద్రచ్చి, పక్షీశ్వరీ

గ్రంథకర్త
జి. రాఘవ.

బహుదేశ మత మహాపరిషత్తు తలయూఁచ
పలికి వచ్చినది మా భరతసుతుఁడు
కండెబొట్టున నైదు ఖండాల నోడించి
కొలుపులందినది మా కోమటన్న
సీమలో నాచార్య సింహాపీఠికమీఁద
నిలిచివచ్చినది మా తెలుగువాఁడు
విశ్వసన్మానంబు వెలయు నోబెలు కీర్తి
రంగ మెక్కినది మా వంగసుకవి
చెట్టుచేమల సుఖ దుఃఖ జీవితములు
నిజము దేల్చినది మా నేలవాడు
నన్ను దొలగించి లెక్కించినారు గాని,
మొదట నెల్లర మన్నదమ్ములము మేము.

ఆకొండయే యుండియూ విరోధులదండు
గుండెగాలంబైన వెండికోట
ఆకొండయే ముత్తియపుదంట భారతో
క్ష్మామాతృమణికిఁ గిరీటభూష
ఆకొండయే పర్వతాగ్రగణ్యములైన
కులపర్వతముల నిక్కులకునిక్కు
ఆకొండయే రాజతాచలస్వామికి
మణిమయ కల్యాణ మంటపంబు

సింధు గంగా మహానదుల్ చిన్ననాడు
ప్రాకనేర్చిన యపరంజి ప్రస్తరములు
పాదచిహ్నాలు పరికించి వచ్చినావె
కలుషములు వాయ, కన్నుల కఱవుదీర ౧౫

ఇంద్రధనువుబట్టి సాంద్రాబ్దవనవాటి
మెలగు చున్నవాడు మృగయుఁడొకఁడు
వాడు గొంతుబిసిగి వసుధపై విసరిన
జంతుతతులు నిమ్నజాతి జనులు ౧౬

అగణ్య ప్రతిభా సముద్రులగు శిల్పాచార్యు లూహింపగా
మూగంబడ్డ శకుంతముల్ పలికి గుంపుల్గట్టి కీర్తింపగా
వేగుంజామున రంగులద్దు నల శిల్పి బ్రహ్మ దేగ్రామమో
భోగట్టాగని వచ్చితే? రసమయంబుల్ తత్కళాపద్ధతుల్

బెళుకుంజూపులు గుల్కుపోకడలు చూపీనూపకారించుచున్
జలదాగారములందునోచెదరు కన్యల్ కొందరీక్షించితే
పులుగుంజేడియ యబ్ధిగర్భములలో ముత్యాలుపండించి భూ
ములకర్పించెదరంట, మేటిగహనంబుల్ సృష్టివైచిత్ర్యముల్.

ఎంత కోయిలపాట వ్యధయయ్యెనో కదా!
చిక్కచీకటి వనసీమలందు,
ఎన్ని వెన్నెలవాగు లింకిపోయెనో కదా!
కటికికొండలమీద మిటకరించి,
ఎన్ని కస్తురిజింక లీడేరెనోకదా!
మురికితిన్నెలమీద పరిమళించి,
ఎన్ని ముత్తెపురాలు భిన్నమయ్యెనో కదా!
పండిన వెదురు జొంపముల లోన,

ఎంత గంధవహన మెంత తంగేటిజున్ను
యెంత రత్నకాంతి యెంత శాంతి
ప్రకృతి గర్భమందు! భగ్నమైపోయెనో
పట్టరానిచోట బుట్టుకతన. ౧౯

నెలలోనున్నది వృద్ధరాలోకతె గాంధీ శిష్యురాల్నిచ్చలుం
జిలుగున్నూలు తయారుచేసికొనుచున్ జీవించు జేజెమ్మ,కొం
డలయల్లుండు శిరాననుంచుకొని సన్మానించెడిం బండువె
న్నెల పూదోటల విశ్రమించి మన సందేశంబు నాలించెనే.

నాచిత్తంబునసక్క తోఁచ దెచట న్నాతల్లిరూపంబు ధా
శ్రీచక్రంబున, దేహమూడ్చి నరు లుర్వింబాసి వైకుంఠమం
దో! చండీశ్వరుడుండు మండలమునందో! యుందురండ్రెల్లరా
యాచోకీగని వచ్చితే మృతి భవిష్యన్మార్గముల్ విశ్వముల్.

చంద్రచండకరులు సన్మార్గగతులయ్యు
నాకనిజూచి యొక్కరోంవ్రజాల
రెందు కింత వైరమిరువురిలో ద్రావి
డీ డెవండు? తెల్గువా డెవండు? ౨౨

పవలింపారెదు సృష్టిఁజీకటి సిరాపంకంబునంబుంపి యి
ట్లవమానించెదు కొంటెవాడెవడు ప్రొద్దుల్లంత గన్పట్ట వే
కువ నేమూల నణంగియుందు తమ సిగ్గుంజేటు యోజింప రీ
యవివేకుల్, విరమింప రీ దినదిన వ్యర్థప్రయత్నంబులన్ ౨౩

శివుడు తాండవించి చేకొన్న సత్కీర్తి
తన ప్రయోజకత్వ మనసి తలంచి
విఱ్ఱవీగ డంద్రు – పెక్కుఱు నటకులు
విఱ్ఱవీగి కవుల విస్మరింత్రు. ౨౪

వెలవాఱ్రుచ్చగరాని భావముల నన్వేషించుచున్ సత్కవీం
ద్రులయూహల్ విహగంబులై తిరుగుచుండున్ బ్రోన్నతా
కాశమం
డలమస్తంబున నాకళించితె? ప్రయాణశ్రాంతి నమ్మించుకొం
డలకున్ డిగ్గడి, నీవిశేషము రసజ్ఞజ్ఞేయ మూహింపగన్.

వడుకునూలుచేత బగ్గాలు పేనించి
దొడ్డమృగయు డుచ్చు లొడ్డినాడు
తగులుకొనునా! కాక తప్పించుకొనునొక్కొ
స్వీయరాజ్య మనెడు సింహరాజు. ౨౫

నరులన్ ముట్టక నందులం గొలిచి పుణ్యంబెల్ల సాధించు న
స్పరమంబైన రహస్యమున్ శివునితో ప్రస్తావముం జేసి తే
పరమేశుం డిది నిమ్నజాతులకు సంప్రశ్నింపగా గాని వే
దరహస్యాలని కోపగించుకొని స్వార్థంబుం బ్రదర్శించెనే.

బసుమంబు బూసికొని యే
రసికత లేకుండ బ్రదుకు ప్రమథుల నడుమన్
రసికుడగు సుకవి జీవిత
మసిధారా వ్రతము వలన నది శత్రులగున్. ౨౮

ఎవరికివారై బ్రదుకుచు
నవీన ధర్మములు పిచ్చి నమ్మకములతో
నవరించి ప్రజల తలలో
ప్రవేశ మొనరించు స్వార్థపరులంగంటే? ౨౯

దిరుసుల్ మార్తురు కొందరాంధ్రులవురా, దేశాంతరం బేగి, వ
త్సరముల్ పుచ్చి, త్రివిష్టపప్రజలతో సఖ్యంబుగావించి యె
బ్బేరికంబైన విదేశ నాగరకతో విచ్ఛేయ కచ్ఛాంధ్ర సుం
దర వేషంబు ప్రతిష్ఠనిల్పితివి సన్మానార్హ వెంతేనియున్. ౩౦

చెప్పక చెప్పుచున్నది విశేషము లేదని నీమొగంబు నే
తప్పొనరించి యింతటి వృథాశ్రమ మిచ్చితి మాయదృష్టముల్
దప్పిన దప్పని మ్మనుగు తమ్ముల శ్రేయము గోరి భర్గునిన్
గుప్పెడు గుండెతో నెదురుకొంటి విదే సది వేలు పక్షిణీ! ౩౦

అపజయంబులు విజయ గేహంబు నిలుచు
స్తంభములు సుమ్ము నీకు విచారమేల
కొద్ది కొద్దిగ నిక్కిన గోడవోలె
సగము సగములుగా పనుల్ ముగిసిపోవు. ౩౧

ఓటమి లేదు నా యతన మూరక పోదు తుపానువోలె నా
మాట లుమా మహేశ్వరుల మానసముం గదలించితీరు, క
న్నీటము నింగి పైకుబుకు నిర్మలసూక్తి ఫలింపకున్న చో
ఆటములో స్వరాజ్యము విరాజిలుటల్ కృతకప్రచారముల్

పలనాటన్ మును బ్రహ్మనాయని కృపాబాహుళ్య నేత్రంబులో
పల నాటంబడి నాయురాలి కృతకవ్యాపారదావంబులో
పల భస్మంబయి సంఘసంస్కరణ దీవ్యద్బీజ, మీనాటికిం
ఫలియించెం గద? గాంధిచే, యతనముల్ వ్యర్థంబుగా వెన్నడున్

కావించిన రాయబారమునకు న్నిత్యాభిషేకంబుగా
కన్నీటిని కాన్కగా నొసగుచున్నానో దయాశాలినీ!
చేకొమ్మింతకుమించి నావలన నాశింపంగ లేదిట్టి నీ
బాకీదీర్తు స్వరాజ్య సౌధమున నావాసంబుసిద్ధించినన్. ౩౫

ఏజాతి కెంతనచ్చునో
రాజత్వంబంత నాకు రావచ్చుగదా?
నాజాతి యెత్తు కేతన
రాజంబున నీదుమూర్తి వ్రాయింతుఁజెలీ! ౩౬

పెల్లుతమస్సులోన దురపిల్లెదుమా బ్రతుకుం దమస్వినుల్
భల్లునదెల్లవార్చుగల బాబులు పెద్దలనేకు లుండగా
దెల్లనివేల్పు భిక్షుకుని దిండికి బట్టకు లేని కొండరా
యల్లుని నాశ్రయించి యకృతార్థుడనైతిని పిచ్చివాడనై. ౩౭

మరచితి నాదిదేవుని సమానుఁడు బుద్ధునియంతవాఁడు భా
సురదరహాస చంద్రికల శుభ్రత లోన గలట్టివాఁడు, యు
ద్దొరలకుగాదు వారి చెవిదూరినవారిని లక్ష్యపెట్టఁ డ
ప్పరమమునిన్ సబర్మతి నివాసిని జూచితివే తపస్వినీ! ౩౮

ముల్లోక్కించుక వాలిపోయినను బాపూజీకి దీక్షైన శ్రీ
వల్లాభాయి పటేలు దర్శనము సంప్రాప్తించెనే నీకు నే
డల్లంతన్ గనుపట్టుచుండెను స్వరాజ్యార్థంబు సర్వస్వమున్
గొల్లంబెట్టిన త్యాగి తానత డెఱుంగున్ నా మనఃక్లేశమున్

ధిక్కారించెడు రాచగుఱ్ఱముల స్వాధీనంబు గావింపగా
యుక్కుంగళ్లెము జవ్వారుం డతని విద్యుచ్ఛారదామూర్తిన
ల్దిక్కాల్నిండి నటించుచున్నదనుచున్ దేశంబు లగ్గించు మా
చిక్కుల్ దీర్చుటవిస్మరింపదుగదా? స్వేచ్ఛాజయాంతంబునన్

పసుపుం బచ్చని పూతపూచినది ముప్వన్నెల్ పిసాళింపఁగాఁ
గ్రెసు మందారమనంతశాఖకలునిక్కెన్ దిగ్దిగంతంబులన్
బసలేర్పడ్డవి సర్వవర్ణములకున్ దచ్ఛాఖశాఖాతతిన్
వసియింపన్ మనకుండ దేస్థలము దివ్యన్మాని పక్షీశ్వరీ! ౪౮

కలడంబేద్కరు నా సహోదరుడు మాకై యష్టకష్టాలకుం
బలియై, సీమకుపోయి క్రమ్మరిన విద్వాంసుండు వైస్రాయిమే
ల్కొలనందుంగలదొడ్డవాఁడతఁడు నీకున్ స్వాగతంబిచ్చి పూ
వుల పూజల్ పొనరించెనేయతనిమెప్పుల్ నీజయారంభముల్

నేను నా కనుసహాయము ఖండింపలేక
పదియు నెనిమిదిశాస్త్రిలు పదునులుడిగె,
నీవు నేను సమత సంధింపగలిగె
తీవ్రతరమైన చిన్న మౌనవ్రతంబు. ౪౩

వచ్చినవారు నీమనరపాలురమంత్రు లభీప్సితార్థముల్
దెచ్చిరి ప్రేమతో భరతదేశజులం దనియింపవచ్చి పో
వచ్చు, స్వతంత్రభారత సువర్ణకిరీటము, నేడుగాక రా
వచ్చు మరొక్కనాడు నెలవాసినతొయ్యలి తీర్థమాడదే? ౪౪

గుడిలో దేవుడు చూచిపొమ్మనుచు నాకున్ వార్తలంపింపగా
దొడగెన్ నల్వురచేత నీవెనుకవత్తున్ నన్ను రమ్మందువా?
తడవైనన్ మరణింతు రెందరో విముక్తాహార దీక్షాపరుల్
నడుమన్, నేనుసహింపజాలనొక యాంధ్రప్రాణిశుష్కించినన్

గబ్బిలమవయ్యు శివుని లోకంబునందు
వలయుకదలిక గలిగించి వచ్చినావు
నిశ్చలంబైన కాసార నీరమునను
నలతి శిల చాలదే వలయములుదీర్ప. ౪౫

అర్థించి చనుదెంతు నగ్రహారముకన్న
సర్వేశ్వరుని యింటి చౌకదనము
అడిగివచ్చెద వీటి నడిబజారునకన్న
గుడిగోపురముల తక్కువతనంబు
పలికించికొనివత్తు బంతిబువ్వలకన్న
తీర్థప్రసాదాల దేబెతనము
ప్రశ్నించివత్తును రాచబావులకన్న
పాతాళగంగమ్మ పలుచదనము

నిజము దేలిచికొనివత్తు నిన్న నేడు
నన్నుజూచిన నల్లంత నడుచుతనము
గుడికిరమ్మనినంతనే యొడలుమఱచి
పరుగులెత్తుట నాకంత పరువుగాదు. ౮౩

ఎంతోదూరము పోననేమిటికి నేడింటింటికిం బ్రాకి యా
శాంతవ్యాప్తముగారహించెడు స్వారాజ్యస్వర్ణసూత్రంబు, చౌ
దంతిస్తంభన మాచరించెగద? యేతద్దివ్యసూత్రంబు, మో
కంత్రైనిక్కనకట్టివేయగలదా యస్పృశ్యతావ్యాఘ్రమున్.

చాటింపించి మదీయజాతికి నభీష్టంబుల్ ప్రసాదింపగా
పూటాపడ్డది కొంతభారము, రేపో! మాపో! రావచ్చు, నీ
నాటంగాదని కొంతభారతముపంతంబొప్పు వాదించు నీ
నోటెవ్వారి కొసంగితో తెలిపి నన్నోదార్పవే నెచ్చెలీ! ౪౯

ప్రియములుగాని సత్యములు పెక్కులు నేను వచించుచుంటి, నీ
దయకెడమై తపింతునొ! యథార్థ పిపాసువులైనవారి యు
ద్వయ కరుణావిశేష రుచిరాత్త మనస్కుడవైన సుఖింపగానో
భయపడ నేల నాపలుకు పల్కులు బాష్పకణాభిరామములౌ ౫౦

ఏకవి పిచ్చిగా నడుచు పృథ్వికిలోబడి కీర్తికోసము
ద్రేకము సంహరించుకొని దేశమువోయిన త్రోవబోవునో
ఆకలి పేదమూర్తి మగ డంబుజగర్భుని రాణిగారికిన్
సాకుడుబిడ్డ డాస్తిగల సామికి బేరసికప్రదాతకున్. ౫౧

పుట్టంగావలె సత్కవీశ్వరుడు నీ పుణ్యాన మావంశమం
బుట్టంజాలిచినొంచు సంచితకళా పూర్ణప్రభారాశియై
పుట్టంగూడదు పుట్టిసం గలుగనేర్పున్ నింపుసన్మానముం
గట్టా! యుచ్ఛతనీచతాయుత వితర్కభ్రష్ట దేశంబునన్ ౫౨

పిడికెండన్నము బెట్టలేదెపుడు మా వేమన్న జీవించి స
ప్పుడు ముద్దుల్ మురిపించు మేలికవనంపుంబుగ్గలుప్పొంగి క
ఱడవుల్ మొద్దులు మోసులెత్తునపుడౌరా! నేడుగోరీపయిన్
నడచుంబూజలుపుణ్యకార్యములువింతల్ గూడదయా
ధర్మముల్

బ్రతికియున్న నాయ బాబెన్నడునుగాడు
చావనున్న వట్టి సాయబయ్యె
తిరుమలేశుడైన తెలియడీ యర్థంబు
చావు బ్రతుకులోని సారమిదియ. ౫౪

సమతలు సఖ్యముల్ బెసవిజారినమాటలు కట్టుబాట్లు చ
ట్టములు పటుత్వమూడిన గుటారపుదూముడి బంధనాలు ధ
ర్మములు దయారసాల్ మొసలికాలుచు నశ్రుకణాలు చిత్రచి
త్రములు మతస్వభావములు రాఘరగా వివరింపగల్గితిన్. ౫౫

ఇప్పుడు గుండురాతివలె నిశ్చలుడై ముడుపుల్ గ్రహించుకో
టప్పయొకానొకప్పుడు గృహస్థుడుమానవమాత్రుడైనరాల్
రప్పలు వేల్పులై సకలదాసులు బ్రమింగక మిన్నకుండునే
యప్ప! పులుంగురాణి! యిక నాసలు లేవు క్షుధార్తజాతికిన్.

మరణము వార్ధకంబను ప్రమాదమొఱుంగని కైతలల్లు స
బ్బురపుఁ గవీంద్రు రెడ్డికులముఖ్యుని వేమన చాటుచక్రమున్.
మరచి పురాణకావ్యరసమత్తుడవు వీడు సంఘసంస్కృతి
స్థిరముఁ రచించె నాంధ్రకవిజీవితముల్ బొరపాటుచేయుచున్

దొడ్డరాళ్ళుగుండ్లు దొరలించి పతితల
బెదురుబెట్టు కవితవిస్తరించి
పండితులకుదక్క పరులకందక పోయె
దేవతలకు కామధేనువట్లు. ఆ.

కవిత చచ్చుదయ్యె, గథ పేరుగలదైన
గవికి కొంతకీర్తి గలుగవచ్చు
నెలలు తక్కువైన బలమైనతిండిచే
నుసురునిల్పుకొన్న నిసుగువోలె. ఆ.

వ్యాకరణశాస్త్రకారులు
పోకుఁ గకారంబు విరతిగన్పడదని చీ
కాకుపరతు రంతెకాని
పాకము రసమింపుసొంపుఁ బరికించెదరే. క.

వ్యవహారంబున భ్రష్టమయ్యె రసభావస్ఫూర్తిగల్పించి న
ర్ధవముల్ శబ్దములెన్ని యోకలుగ శాస్త్రజ్ఞానమాత్రుల్ పు-
కవితోన్మత్తు తెలుంగజాలుదురె కుగ్రామీణభాషాబ్ధిలో
జవులూరించు తెలుంగుపల్కుల జగాస్వారస్యరాహస్యముః

కనుఁగొన్నావుగదమ్మ కృష్ణవిభు డక్కాలాన భాషావనం
బున సాగించిన యష్టదిగ్గజరథంబుల్ శారదావాహమున్
తెనుగుందేశము విస్మరించినది తద్దిగ్దంతి దంతావళి
ధ్వని, యధ్వానపుటద్రిగర్భముల సిద్రంబోవునాంధ్రత్వమున్

తెల్గు తేజంబెల్ల దిక్కులకెగబ్రాకి
పగవాని బెదిరించి వచ్చునపుడు
తెలుగుశిల్పుల సుత్తెదెబ్బ ఖంగున మోసి
చీనాకుపయనంబు సేయునపుడు
తెలుగుకవిత్వంబు దిగ్దంతులముఖాన
బృంహితధ్వనులు గావించునపుడు
తెలుగుజెండాశక్తి నలుదెసల్ ప్రసరించి
విద్యానగరవీధి వెలుగునపుడు

రామలింగని హాస్యకార్యములు దలచి
నాల్గుదిక్కులు కడుపుబ్బ నవ్వునపుడు
నాట్యమాడిన యానందనవ్యలక్ష్మి
కానుపించెనె? శిథిలదుర్గముల యందు. ౬౨

అక్కట! తల్లికోట సమరాంగన యాఖరు తెల్గుపోటుచే
యుక్కిరిబిక్కిరై తురకయోధులవంకకు వాలునాడు భూ
భుక్కులగండడౌ తెలుగుభోజుని పూజలు చూరగొన్న యా
టక్కరిదేవతల్ తనువు డాచుటనాకు నసహ్య మయ్యెడిన్.

తొంబదియేండ్లవృద్ధుడతి దోర్బల భీముడు రామరాజు డెం
తెం బరగండడౌ నృపమణీ సుత భర్త, మహమ్మదీయ ఖ
డ్గంబులకున్ శిరంబొసగి కష్టముదెచ్చినమాట ఆంధ్ర వ
ర్గంబు సహింపనేరని పరాభవమై భవమై దహించెడిన్. ౬౪

తెలుగులందను నగరంబు తెలుగుకోట
తెలుగుకవి దిగ్గజంబులు, తెలుగుధనము
పొట్టిగుఱ్ఱము నెక్కిన పొగరుబోతు
టళియ రామునికతన, ముక్కలయిపోయె.

గబ్బిలము

విహారింపనేభీతి విడిచి మస్తమునెత్తి
సకల సామ్రాజ్యమహా సభలలోన
వాక్రుచ్చ నేరాలు వగిలి బుగ్గలుజిమ్మ
నతి నిశాతప్రబంధాదికములు
కల్పింప నే తెల్గు కళ్యాణికొప్పున
సొగసైన కీరితి పొగడదండ
ఎత్తింపనేమేటి హిమవద్గిరులమీఁద
శాశ్వత విజయ రాష్ట్రధ్వజంబు

పగరగర్భకుహారిస్వారిగావింప నే
యింటి గుట్టు బయటి కెక్కకున్న
సమ్మతించి జాతి కుమ్మక్కుగానున్న
కొండలన్ని పిండి గొట్టనోకో ౬౭

అది మారత్నము లారబోసికొను విద్యాశారదాపీఠ మ
ల్లడి మా కత్తుల ఖారుకానమది యాంధ్రాదిత్యబింబంబు సం
పద సొంపారిన మాల్యవంతమని డంబంబొప్ప చాటించు స
మ్మదసౌఖ్యంబొక తెల్గువీరునకెసంప్రాప్తించెముమ్మాటికిన్.

కలవెన్నో విషయంబు లాంధ్రుల కళాకౌశల్యముల్ సాటుతా
వులు ప్రత్యర్థులగుండెలో వెఱపు నిప్పుల్ సల్లు గాథావళుల్
కలవిప్డున్ బలనాటిపౌరుషపు రేఖల్ మాశరీరంబులన్ ౬.
కలుపుంగోలుతనంబులే దది కళంకంబంద్రుమాజాతికిన్.

ముసలిమానులలోని యనమసమత్వంబు
లంగోటిగట్టి చెలంగుచుండ
ఘూర్కాసిపాయీల కుటిలశౌర్యజాల
నట్టింట కాపలానడుపుచుండ
ద్రవిడుల కార్య సాధన, ధనార్జనదీక్ష
సాంబారు నోరెత్తిచాటుచుండ
రాష్ట్రాంతరములకు బ్రాకి హిందీభాష ౬౦
పదుగురినోళ్ళలో నెద్దుగుచుండ

అఖిల దేశములకు నవతంసకుసుమంబు
రాజితో గ్రదనర క్షతిలక
మాన ధనికురాలు, మా తెల్గుటిల్లాలు
కలత జెందదౌర కాలమహిమ! 2 7

గౌతమిగంగలోన మృతకాంతులతో నుదయంబుగన్న వి
ఖ్యాత ఫణీ వితానము మహమ్మదురాజుల దండుదెబ్బతో
తాతలనాడ పోయె నిక తాతలుబుట్టినరావు, రత్నదీ
పాతత కాంతులీను గృహమక్కట నూనెకు దేబిరించెనే.

రతనాల్ దొంగలు దోచుకున్న పుడు శౌర్యశ్రీలువిద్రోహిభూ
పతులేశేటట మృదుక్తి చాతురులచే బంధించునాడేస, భా
రత చండీశ్వరికోటిహస్తముల దర్పంబుం బ్రదర్శింపదో!
ధృతిహీనంబగు భిన్న భిన్న మత విద్వేషంబు పాటించెనో!

గప్పాల్‌గొట్టిన నేమిలాభము ధరా గర్భాన నిద్రించు కృ
ష్ణప్పల్ దాతలు లేచివచ్చెదరె వీరావేశవిభ్రాజితుల్,
నిప్పుంబోలు తెలుంగువీరు లిపుడున్ జీవించియున్నారలీ
చప్పంబడ్డ యనుంగు సోదరుల కుత్సాహంబు సంధింపగన్.

ఏనాడు మా కావ్య సృష్టికర్తల జిహ్వా
విశ్వసత్యము నాలపింప గలదో!
ఏనాడు మా జాతి దృష్టి మాంద్యమువాసి
చుట్టుప్రక్కల దేరి చూడగలదో!

గబ్బిలము

ఏనాడు మా బుఱ్ఱ లీ జుట్టు తలలేని
పుక్కిటి కథలలో జిక్కువడవొ
ఏనాడు మావిద్య లినుపసంఘమునందు
చిలుముపట్టక ప్రకాశింపగలవొ 28

తనువు దాచక సోమరితనము మాని
యెన్నడీమతంబులు బిచ్చమెత్తుకొనవొ
అట్టిశుభవేళకై నకొంగుబట్టి నిలచి
నలిగి వాపోవుచున్నది నామనస్సు. 29

ప్రభువుల పెండ్లి పేరంటాలు వర్ణించి
కాలంబు పెక్కేండ్లు ఖర్చుపెట్టి
విరహవేదన మేనుమరచి మూర్ఛలువోవు
రాణివాసంబును రచ్చకీడ్చి
అంగాంగ వర్ణనా వ్యసనంబు రెట్టింప
యువకజీవిత కోటి కుచ్చులొత్తి
పదియునెన్మిది మార్లు పాడిన శ్రీరాము
చరితంబు నగరెక్క తిరుగబాడి

శరణు శరణటంచు బరుగులెత్తుచు వచ్చు
నార్తలోకరుత మనాదరించి
భువన హితముగోరు కవితాకళాశక్తి
స్వార్థజడధి నూరవైచినారు. ౭౬

పెద్దలశల్యముల్ బలె వివేక మొసంగని గ్రంథరాసులే
విద్దియలైన నింక బదివేలయుగాల్దలకాయలేని గం
గెద్దులు బుట్టి సార్థపరులెత్తిన గంతలుమోసి తీరెడిన్
బుద్ధి చిగుర్చునే యరుచి బుట్టుకథల్ దలమీదరుద్దినన్. ౭౭

ఆడుది లేకయున్న గృతికందము లేదని నమ్మి యెన్నఁడో
పాడి రసుత్తమ ప్రణయ బంధురగీతము లర్థతృష్ణ వె
న్నాడకవుల్, మహీపతి బృహన్నల వర్గము సంతసింప, నీ
నాడురచింతు, రిద్ధకరుణాపరిణద్ధ రసప్రబంధముల్. ౭౮

మొన్నటియుద్ధదేవతలకు బుట్టినకూతురు క్షామదేవి మృ
ష్టాన్నముగా భుజించిన క్షుధార్తుల డొక్కలు శల్యరాశి, సం
పన్నుల వీధులందు గనుపట్టెనె? వంగకవీంద్రకోటి చే
కొన్నకలాలెఱుంగవనుకొందు దయారస నవ్యకావ్యముల్.

చలిచీమం బొలియింపనేరని యహింసానిమగ్నుల్ ఱాలలో
మొలిపించెం బహుబుద్ధవిగ్రహచయంబుం భారతం బంతటన్
కలవైపోయెనొ తత్కృపాగుణము బంగాళంబులోఁ బ్రేమమూ
ర్తులు లేరో భుజియింపరో ద్రవిణవంతుల్ మేలిమృష్టాన్నమున్.

ఎట్టునశించిపోయె నితరేతర విశ్వాసనంబు లెందుకీ
చట్టములుం బ్రమాణము లసార మషీరస పత్రలేశముల్
కొట్టినగొట్టుమం చెదిరి గుండియలం గరగించు ధర్మముల్
బుట్టినగడ్డలో నకట ఫూత్కృతిసల్పు నశాంతిసర్పముల్.

అనఘుం డశ్రు మషీజలంబున వివేకానంద సన్యాసి, వ్రా
సినవ్రాతల్ దడియారలే దిపుడు ప్రాచీనంపు టజ్ఞాన బం
ధన విచ్ఛేదమొనర్చి యే ఘనుడు విద్యాభిక్షగావించి, ప
చ్చని బంగారమువంటి మా భరతసంసారంబు నెగ్గించునో!

గాలిందూలెడు శుష్క దేహములతో కాషాయవస్త్రాలతో
శూలంబుల్ సొరకాయబుఱ్ఱలు జటాజూటంబులుం దాల్చి యా
మూలాగ్రంబుగ భ్రష్టులై తిరుగు బాబుల్ దొడ్డ గంజాయి భా
యీలున్నా రెదురైనవారె మునిపక్షీ! కుక్షిరక్షాపరుల్. ౭౨

జపమో ధ్యానమొ! యభ్యసించి యతివేషంబూని క్రీడించు మో
సపు శార్దూల్ ప్రతి పల్లెటూర గలరీ సన్యాసి వర్గంబు నీ
కుపదేశింపదొ! యిష్టసిద్ధికని మా యోపాయ మంత్రంబు, భ
క్తిపరత్వంబాక సాధనం బిహ పరస్త్రీవంచక శ్రేణికిన్ ౧౪

పాలుం బండులు, కందమూలములు మాభక్ష్యాన్నముల్ గోరమే
కాలం బన్యపదార్థముల్ రజతమో బంగారమో కొద్దిగా
జాలున్ మాకని సేకరించెదరు గోసాయీ లుపాయాలు మో
సా లెన్నోని నిరంతరాయముగ రాజ్యంబేలు నేడెల్లెడన్ ౧౫

వృత్తుల్ సర్వము త్రుప్పువట్టి చనగా భిక్షాటనంబుల్ జగా
వృత్తుల్ గా, పలుజాతులై సిలువ దుర్భిక్షంబు రాకుండు నే
యుత్తుంగాశయు లెందరో కలరు దేశోద్ధారకుల్ పూనరీ
చిత్తంబేర్పు కళంకమున్ దుడిచి సుశ్రీ నేలకుం గూర్పగన్ ౧౬

ఎన్ని సుక్షేత్రములు సార మింగిరిపోయి
ముండ్లతుప్పల బంజరభూములయ్యె
దృఢతరంబై యెంతెంత దేహశక్తి
భిక్షుకులమేన జీర్ణించి పృథివి గలిసె. ౧౭

పదవులు పీటలెక్కి యనువారము లంచపు బాడిబత్తెలం
బిదికి గడించి కార్మికుల పేదల చెమ్మట దెచ్చి కాన్క లి
చ్చెదరు పరోపజీవులు విచిత్రపు భక్తులు వేషధార్లు నీ
కెదురయివచ్చిరే వలదిసీ చెయిసాచకుమమ్మ పక్షిణీ! ౮౭

నరునికష్టపెట్టి నారాయణునిగొల్చు
ధర్మశీలురున్న ధరణిమీద
కాలుమోపలేక గబ్బిలమొక్కటే
చరణయుగళి దివికి సాచి నడచు.

పూజారి బోషాణమును కాపలా కాయు
చిల్లరి వేల్పుల సేవజేసి
గోత్రపోతులవల్ల జుట్టి గట్టునద్రేచు
కరకు సత్తులకు జాతరలు సల్పి
ప కోట పెండ్లి జేయించుకొంచుదయించు
కృతక రాముల పల్లకీలు మోసి
నిలువుదోపిడి చేసి తలకాయగొరిగించు
యేడుగొండలవాని మేడలెక్కి

అంబుధీశుని కళ్యాణములని తలంచి
ముంచుగంగమ్మలకు డబ్బుపోసి పోసి
పాతకమువోలె నా వెన్ను వాయకున్న
గోచితో నిల్చియున్నాడ పేచకంబ.

గుఱ్ఱాలకు ఱెక్కలుగల
వెఱ్ఱియుగాల్ దాటిపోయె, విజ్ఞానంబున్
బుఱ్ఱగల గాంధియుగమిది
కఱ్ఱలు ఖడ్గంబు లేలగాలేవు ప్రజక్

రాజుగారిగుఱ్ఱాల రథచక్రములక్రింద
మరణించురైతుకు శరణమిచ్చి
నరజాతిలో, ననంతరములుండుటకన్న
నఘము లేదను ధర్మమాకళించి
బహుమతాచార దుర్భర పదాహతిచేసి
అసురుసురగువారి కభయమిచ్చి
రాజభాషలకన్న. రాష్ట్రభాషలలోన
రసమున్నదను యథార్థత నెఱింగి

యుగయుగాలనాఁడ యూఁబిలోఁటఁగబడ్డ
మహితమైనజాతి మత్తగజము
ప్రబలదాస్య నిగళబంధంబు లగలించి
దెసల మసలుచున్న దినములివ్వి ౧౧

కలరే మోసపుదేశభక్తి పరులక్కైలాసదేశంబునన్
చలికిం ఖద్దరుధారులై యవల స్వేచ్ఛారాజ్యభాగంబు రా
గలదంచున్ విహరించు పెద్దలు? పతంగస్వామినీ! నిమ్నజా
తులపై వీరు వెలార్చు బాష్పములుచిందున్ దియ్యగావుల్లగా!

మా దౌర్భాగ్యపుజాతిలోన నొకనిం బాధింపకున్నట్టి యీ
యాదివ్యాధికి నగ్నమైకుములు లేలా! నాకుఁ బోనిమ్ము నా
చేదస్తంబిది కష్టపెట్టితిని పక్షీ! రోషగాడెన్నడున్
ప్రాదుర్భావమునందరాదు పరసేవాభ్రష్టవంశంబునన్ ౧౩

కలదమ్మా వ్రణమంటరానితన మాకర్ణింపుమీ యిండియా
పొలమందుగల మాలమాదిగలకున్ భూతేశుడే కాదు కృ
ష్ణులు, కృష్ణున్నిరసించు దైవములు క్రీస్తుల్, మస్తుగా బుట్టినన్
కలుపన్నేరరు రెండుజాతులను వక్కాణింప సిగ్గయ్యెడిన్. ౧౪

చాకిరిం జేసితిం దెలుగుజాతికి నేబదివత్సరాలు నా
వాకిలిద్రొక్కి చూడవు శుభంబులు సౌఖ్యము లెంత కాల మీ
బాకి, వయస్సుతో నడుగుబట్టిన యాసలు తెప్పరిల్లునో
లేక, నశించునో, తెలుపలేవుగదా మదనాగవైరియుక్. ౫౭

శుభశిశువో! యదిగాక య
శుభశిశువో తెలియరాదు స్త్రీసతికిన్
ప్రభవించు బిడ్డ యకటా
యభంగుర ప్రసవబాధ కగ్గంబయ్యెన్. ౫౮

అరవంగుత్తుక కోసి జంతువుల గర్భాగారముల్ జీల్చి నె
త్తురు తేళ్ళ, నటియించు మూఢతమ జాతుల్ జాతరల్ సేయ, జూ
తురు, చూపింతురు ప్రోత్సహింత్రు తతివాదముల్ శాస్త్రసారం
గతుల్
కరుణల్ కమ్మనిబోధలో పులుగుటక్కా! ఛీ! హుళుక్కుల్ గదా?

కనిగంగార్పణమంచు ద్రోసిచనియెం గర్ణున్ బృథాదేవి, యా
తని విద్యాకులరూప సంపదలు వ్యర్థంబై ప్రలాపింపవో
కనియెన్ భారతకుంతి మమ్ముల నసంఖ్యాకంబుగా కర్ణులన్
మునిపత్నీ! యమనందనుల్ తెలియరిప్పున్ మాదు
భ్రాతృత్వమున్.

ఒకడు రుద్రాక్షమాలికలు నెత్తికిజుట్టి
　　　　శివమూర్తియై భూమికవతరించు
ఒకడూర్ధ్వపుండ్రంబు లురువుగా దగిలించి
　　　　శివలింగమునుజూచి చీదరించు
ఒకడు రెండునుగాని వికటవేషముదాల్చి
　　　　పై వారిమీద సవాలు సేయు,
ఒకడు గంజాయిదమ్మునకు దాసుడై పోయి,
　　　　బూడిదగురవడై పుట్టినచ్చు

మనుజులార మాది ఘనమైన మతమని
ఒకడు తరిమితరిమి యుగ్గడించు
పెక్కుమతములిట్లు పేచీలుసాగింప
మార్గమేది దైకమత్యమునకు.

మొక్కుబళ్ళ నెపాన చక్కసి పసిపాప
　　　　లెందరు గంగలో నిమిడినారొ
సహగమనాచార దహనదేవత లెన్ని
　　　　చిగురుగొమ్మల బూదిచేసెనొక్కొ

చదువుదాచెను మరాచరణమొందరి కళా
భ్యసనచాతురి గొంతుబిసికెనొక్కొ
పొందెరుంగని వేఱుబందాలచే బహు
బలమెంతగా చచ్చువడియెనొక్కొ

చిలిపిరాలకు నగిషీలు చెక్కి చెక్కి
కాలమెంత యుగాంతాన గలిపిరొక్కొ
చదువనేర్చిన వెఱ్ఱిసి జంపగలరె?
ఒక్క బుద్ధుడు నొక క్రీస్తు! ఒక్క గాంధి!

శిలనంటి యూరిసత్తులకు నెత్తుటికూడు
రేపుమాపులు మేపలేక
'ఆచారమని! తప్పదని' వెంటబడివచ్చు
గురులదక్షిణ లిచ్చుకొనగలేక
మంత్ర తంత్రముల సోమరిమాంత్రికుల బారి
బడి ధైర్యమును చిక్కబట్టలేక
శతసహస్ర క్రూరమత సింహములు సేయు
కుటిలగర్జకు తట్టుకొనగలేక

అనుగు తమ్ముల సిరు లోర్చుకొనగ లేక
పిచ్చిపూజల మమతలు విడువ లేక
అమరనుతమైన మాదు దేశాభ్యుదయము
యుట్టికిని స్వర్గమునకెక్క కూగులాడు. ౧౦౧

విందుభుజించి పొమ్మనుచు బిల్చుటకర్హత లేదునాకు క
ర్మంది పతంగినీ! పనికిమాలిన సంఘము సమ్మతించు నే
పొందులు పొత్తులు న్మనకు ముప్పదిమూర్ల కులాలవారికిన్
నందులనాగులంగొలిచి నవ్వులపాలగుచున్న జాతికిన్. ౧౦౨

స్వయముగ నన్నపూర్ణ తనభర్తకు సిద్ధముజేసియున్న య
వ్యయరుచిరాన్నమున్ శివునిపంక్తి భుజించిన పూజ్యురాల! వ
న్వయము తరించె నిట్టి మునిపక్షిణివై, కులభేదబుద్ధిచే
కయికొనకుందువేసఖులగర్భదరిద్రులయాతిథేయముల్. ౧౦౩

తులవాక్రుచ్చగరాని నెత్తుటిసిరాతో వ్రాయుచున్నారు మ
త్కులజుల్ దుఃఖరసోత్కటంబులగు పెక్కుల్ గావ్యముల్ . జాతిలు
బ్ధుల వజ్రస్థిరచిత్తముల్ గరగి, సంతోషించునో, యీప్సితం!
బులుపండింపక నుంకుతోసనసిమామూల్ త్రోవలంద్రొక్కునో

కవిగారికిదె నమస్కారంబనేడు వాడు
కళకు లెమ్మని పరోక్షమునబలుకు
కవనంబునకు మేను గరగి మెచ్చినవాడు
కవిచెంత నెఱబెఱికముగ మసలు
విద్యాకళంకంబు వెదకజాలనివాడు
జాతిలేదని నోరు చప్పరించు
శాఖీయులకు సహస్రములు బోసినదాత
అన్యుల మధుర వాక్యములదనుపు

జీవకళలుచెక్కు శిల్పిని నిరసించి
శిల్పమునకు పూజసేయునట్టి
వక్ర చరితులైన వ్యక్తులు గలచోట
కళలకకట! ప్రేత కళలగతులు. ౧౦౫

పోటీసేయ సమర్థులెవ్వరె మా ముక్కన్నతిక్కన్నతో
మేటుల్ షేకుసుపీయరుల్ బయిరనుల్ మిల్టన్లు గోల్డుస్మితుల్
నాటైనారు స్వకీయులైన కవు లీనాడన్యభాషాకవుల్
నేటైరక్కట! కాలమాంత్రికుని పాండిత్యప్రభావంబునన్.

జాతీయోద్యమ యుద్ధరంగమహితోత్సాహ ప్రతిధ్వానముల్
కూతల్ బెట్టుచు నాల్గుజాతులకు గగ్గుర్పాటు గల్పించెడిన్
స్వాతంత్ర్యంబను స్వర్గసౌఖ్యమున మా భాగంబుమాకిత్తురో
ఖాతా లేదని త్రోసిపుచ్చెదరో! వక్కాణింపవే చెల్లెలా! ౧౦౭

కలధౌతాద్రిగుహాల్ ప్రతిధ్వనులెసంగన్ దెల్గు రాష్ట్రార్థమై
గలభా లేచిగ సోదరాంధ్రజను లాకర్ణింపవో నీవు? చె
ల్లెలరాష్ట్రంబు గడించినారనుచు హాళిం దేలితో! తెల్గు బి
డ్డల యత్నాలనరాదుగాని యవి సోడాబుడ్డి యుద్రేకముల్.

బలిమైనాడు ధరాహితార్థము మహాభాగుండు యేసుండు త
త్ఫలితంబై కనుపట్టు భిన్నమత సిద్ధాంతంబులుం జీలికల్
కులముల్ గుట్రలనైకమత్యములు చిక్కుల్ జీదరల్, రిత్త
బోధలు వేదాలు పదాలు రాల్ప పరచేతన్ముక్తి ముక్తామణిన్

భోగులాహారించు భుక్తికన్నులజూచి
పరమపేదలు దుఃఖపడని-చోటు
సాంఘికాచార పంచాస్యగర్జనమున
బెదరక జ్ఞానంబు పెరుగుచోటు

గజ్జిలము

జాతివైషమ్య రాక్షస పదాహతిచేసి
కందకళలు వెంపొందుచోటు
పరిపాలక క్రూరతర కరాసికి లొంగి
పోక స్వేచ్ఛాలక్ష్మి పొదలుచోటు

అనదబిడ్డలుజూడ నెయ్యంపుసుతుల
ముద్దులాడని గుణనిధుల్ బుట్టుచోటు
చెప్పగదవమ్మ చూచివచ్చితివె నీవు
నిశ్చయంబుగ వాసముండెదను నేను. ౨౧౦

పయిపై నవ్వులుపల్కరింపులుమృషాబాంధవ్యముల్ సూపియా
పయిశత్రుత్వముసేయు నాగరకతాభ్రష్టస్వభావాధముల్
సయితానుల్ చరియింపనట్టి ధర గోష్పాదంబు గన్పట్టినన్
దయతో నాకెఱిగింపుమమ్మ యచటన్ నాయిల్లు గట్టించెదన్

కళలందాచెడు చుప్పనాతితనమింకం దేశమందున్నచో
కలదేముక్తి, ప్రపంచసభ్యతకు మార్గంబుంచునే జాతికిన్
తలయుం దోకయులేని తొంబది సమాధానంబులం జెప్పి పే
దలవంచించు కళానిహంతలె యనర్థం బీ శుభక్షోణికిన్.

అనుశక్తింబనిసేయుచున్ మసలు దేహాపూర్వయంత్రంబులో
బిసలెన్నోకల వే నెఱుంగనివి నా విజ్ఞాన భాండారపుం
బసలెల్లం బనిసేయ విందలిసురల్ పాడైనచో, యెవ్వఁడీ
బిసగాడెందులకీ రహస్యములకున్ బీగంబు బంధించెనో.

అచ్చెరువున్ ఘటింపగల యంత్రములం గనుగొన్నజ్ఞానులుం
జచ్చిరి చావుపుట్టువుల జాడ లెఱుంగ కెత్తెంగి దేవతల్
జచ్చిరి మృత్యువుం గెలుచుశక్తులొసంగని చప్పనాతి వే
ల్పెచ్చట డాగినాఁ డతని కెందుల కీ తెరచాటు మోసముల్.

మును మేనూడ్చిన వారియెమ్ము లెరువై భూదేవిపండించి నిం
చిన నానా ఫలవృక్షరాజముల కిచ్చెన్ దివ్య మాధుర్యమున్
తను రక్తంబును మేఘమై కురిసి యానందంబు గల్పించు చ
చ్చున దేదీ? ప్రతిజీవియుం తిరిగి వచ్చుం భిన్నరూపంబులన్.

మరణితులైన వారితనుమాంసము కొన్నియుగాలు భూమిలో
మురిగి రసాయనప్లుతుల పూర్ణ పరీక్షల నిగ్గు దేలి యా
ఖరుకు, శిలోత్కరాదులకు గాయముగా విలసిల్లకున్న నీ
సురుచిర దివ్యకాంతులు నిసుంగులు మేన రహింప నేటికిన్.

ఆజన్మంబు తపంబునం బెరిగి దేవావాస వాస్తవ్యవై
పూజాపద్ధతులెల్ల నేర్చితివి, నీ ముత్తాతలుం దాతలున్
జేజెమ్మల్ కులసంఘ బాహ్యులయి కష్టింగుందుచో దేవతల్
రాజీపెట్టరె? పేదవారిమొర కర్ణక్లేశ మెవ్వారికిన్.

మాతృభాషల కర్హ మర్యాద లొనరించు
సర్వకళాశాల సాగుచోటు
ప్రజలనాహరించు బహుమత దేవతా
దైనందినగ్లాని లేనిచోటు
నవనీతనిభమైన కవుల కమ్మని వాక్కు
వెఱపులే కావిర్భవించుచోటు
సంతానమునకు వైషమ్యంబు నేర్పని
తల్లిదండ్రులు విరాజిల్లుచోటు

విసపునవ్వులలోహింరీవేషగాంధ్ర
పాదచిహ్నాల మరక లేర్పడనిచోటు
తోడునీడయు లేనట్టి దుర్బలులకు
గబ్బిలపుచాన వాసయోగ్యంబుగాదె? ౧౧౮

జాతీయపౌరుషజ్వాలన మాబాల్యంబు
సవరించు కావ్యరాజములు లేక
విక్రమక్రమశిక్ష వెన్నతోనిడు జిజా
సతివంటి మాతృదేవతలు లేక
ఒకజుట్టు నొకబొట్టు నొకకట్టుబడి నేర్పి
పాలింపజాలు దేవతలు లేక
కులమెల్ల చెదరి తెంపులు తెంపులగుచుండ
వారించి కాపాడుప్రభువు లేక

బుద్బుదంబులకైన నైన మూడునాళ్ళ
పదవులకు ప్రతిష్ఠలకునై ప్రాకులాడి
నరులనమ్మించుకొనలేక నమ్మలేక
చిదికియున్నవి మాజాతిజీవితములు.

ఆసల్ చెప్పుదు రిప్పుడుం గురులు ముం దాకాశసింహాసనా
ధ్యాసీనత్వముసంఘటించునిదిసత్యంబంచు నూహింతు రీ
బీసీనాటి పురాణగాథలు రుషావేషంబుతిగ్గించి నా
దాసత్వంబుస్థిరీకరించెను పరంధాముండు నాకేటికిన్. ౧౨౦

పుట్టుకపూర్వమే తలను జంపినజాతి మతప్రచండ సం
ఘట్టన జేసినా సహజకౌశలముల్ నశియించిపోయె నీ
కట్టినకట్లు విప్పునధికారము లేని గురుండెవండో యీ
యుట్టికినెక్కలేని ననునూచెడి నంటపికుంఠద్రోలికన్. ౧౨౧

ననుసృష్టించినవాడెనా వెనుకజన్మంబెత్తునే నోరెఱుం
గని నన్నీపదిరూపములతో కంగారుగావించునే
కనకంపుంగుడి గోపురాల్తనకు నాకాంక్షించునే? కానుకల్
గొనునే! యిట్టివి మోసగాండ్రయినభక్తుల్ పన్ను పన్నాగముల్

అనినమాటను మార్చుకొనలేని శాస్త్రముల్
స్వాభిమానముదక్కి పలుకగలవె?
కులముంచుకొని నన్ను గొలుచుకొండను వేల్పు
కడగి నాకన్నీరు దుడువగలడె?
మానవదాస్యంబు మరగినలోకంబు
నెనరూని నా చెల్మి నెఱపగలదె?
అస్వాభావికథావ్యాసంగ హతమైన
పృథివి సత్యంబు నూహింపగలదె?

యుడుకురక్తమున్నదో చచ్చుబడిపోయి
చేతులెత్తి మ్రొక్కు స్వీయజాతి
కలుకువీరసూక్తు లరిగించుకొని వేచి
యెదుటనిలిచి పగర నదమగలదె? ౧౨౩

ధర్మసంస్థాపనార్థంబు ధరణిమీద
నవతరించెదనని నబ్జభవునితండ్రి
మునుపుజన్మించి నెత్తికెత్తినది లేదు
నేడుజన్మింపకున్న మున్గినది లేదు ౧౨౪

కనుపడ లేదు దైవతముగాని పదార్థము భారతంబునన్
గనుపడ లేదు సత్కులముకన్న మహాకళభారంబునన్
కనుపడ లేదు వర్ణమునకన్న పిశాచము భారతంబునన్
గనుపడ లేదు పంచమునికన్నను నీచపుజంతువేదియున్.

హక్కుల్ దొంగలు దోచుకొన్న మనుష్యత్వంబు జంతుత్వమై
చిక్కుల్ పెట్టెను కాలమందును క్షమాసిద్ధాంతముల్ నేర్వనా
పక్కా పౌరుష వహ్ని నార్పుమత రూపక్రూర సింహంబు నా
ప్రక్కం బండులునూరుచున్నది తలంపన్ శల్యసారథ్యమై ౧౨౫

జగముల్ మెచ్చ బియేలె మేలుబిరుదుల్ సాధించినామంచు నీ
లుగుమామాలలుమాదిగల్ గులమహాలోభంబు రెట్టింపగన్
తెగలంగట్టి తగాదలెంచెదరు గానీ సంధి గావింపరో
ఖగభామా! మతబోధలేల కుల కత్యాభ్రష్టదుర్జాతికిన్.

అసలే ముక్కిడి దానిమీద పడిసెంబన్నట్లుమాజాతి బా
సిసలౌరా! కలహించుచుందు రుభయుల్ నీచోచ్చతానిర్ణయ
వ్యసనవ్యగ్రత సిగ్గుచేటగునయోయస్పృశ్యతాత్రాసమం
త్రసమేతుండగు గాంధినేర డిపి యంతర్నాటకారాటముల్

భీతింగొల్పెడు నస్వాభావిక కథావేదాంత శాస్త్రాలకుం
జేతుల్ మోడ్చు నమాయకప్రజలు సంసేవింపభోగాబ్ధిలో
నీతల్ గొట్టు కవిప్రకాండముల సాహిత్యప్రపంచంబులో
ప్రాతఃకాంతులు జిమ్మునట్టికవితాభానుండుజన్మించునే. ౧౨౯

నటకునివోలి కాలపరిణామవిధేయులై రహించును
త్కటమత ధర్మశాసననికాయముతీరుపుచేసి సంఘసం
కటముల పాలొనర్చి యధికారముసేయు దరిద్రజాతిపై
కటకటనల్వురాడు నెడ కల్లయథార్థము గాకపోవునే. ౧౩౦

రచ్చలకెక్కనీక సమరంబున బూడ్చిన కర్ణశక్తి నే
డెచ్చటజూచినం బ్రభవహించి సముజ్జ్వలమై వెలుంగదే
కచ్చ లసూయలుం గళనొకానొక కాలముడాచియుంచినన్
హెచ్చితురంగలించి ధ్వజ మెత్తకపోదు యుగాంతరంబునన్

కవ్వడి పరువున్నిల్పగ
నవ్వసుదేవాత్మజాతు డట్లనె గా నీ
కవ్వడి కర్ణుని గెల్చుట
నవ్వులపా టనెడుమాట నల్వురెఱుఁగరే ౧౩౨

వలదన్నన్ వెనువెంటనంటి నను నిర్బంధించు వే
ల్పుల సిద్ధాంతములెల్ల నా సహజసంపూర్ణ ప్రతాపంబు లో
జిలికెం జిక్కని చచ్చుచుందు మునిపక్షీ! యింక నీవంటి గ
బ్బిలముల్ సేయు హితోపదేశములు వేవేల్గాలి కాహారముల్.

అగుపించెనే యగాయాదుర్గుణజ్వాల
సంహరించెను శాస్త్రసముదయంబు
పరికించివచ్చితే పరమతసహనంబు
భాషించు వేదాంతపాఠశాల

వీక్షించితే వర్ణభేదాల వ్యాధిచే
 శాంతిగా రాజ్యంబు సలుపు నెలవు
కనుగొంటివే మనుష్యునిజూచి మనుజుండు
 మిట్టిమీనై పాటునట్టిసీమ

నేను చీమలాడి నేను డప్పులుగొట్టి
యలసి సొలసి సత్తికొలుపు గొలువ
ఫలితమెల్లనొరులు భాగించుకొనిపోవు
నీచమైనభూమి జూచినావె ? ౧౩౪

క్రూరుల్ కుత్సితు లస్మదీయములు హక్కుల్ దోచుకొన్నారు న
న్నూరింబైటకు నెట్టినా రిపుడు నన్నోదార్చుచున్నారు గాం
ధారేయుల్ నెలకొల్పినారు బహుసంస్థల్ లక్కయిండ్లక్కటా
మారుండమ్ములు నమ్మజాలని విశ్వాత్మశ్రీసమారంభముల్.

తనురక్తంబు వ్యయించి సత్కవికళాద్రవ్యంబు వెచ్చించి మ
ల్చినశిల్పాలువిమర్శక బ్రువుల కత్తివ్రాతలం ఖ్యాతికె
క్కనివైపోమెనసూయ చేబలుకునాల్కల్ సత్యమున్ జాటునే
అనుమానింతురు కొందరీశ్వరుని ధర్మాధర్మనిర్ణేతృతన్.

జనులం బీలిచి పిప్పిజేసెడుదురాచారంబులన్ గాలమ
ట్టని విద్యాబలమేల? విద్యయన మాధ్యవ్యాఘ్రికింపైన భో
జనమా? మోసపువ్రాతకోతలకు రక్షాబంధనమా యెందుకీ
మనుజత్వంబు నొసంగలేని చదువుల్ మైరేయపుం మైకముల్

చిరకాలంబును భిన్నజాతి మతముల్ జీవించు రాజ్యాన సు
స్థిరమైన శాంతి రహించునన్న నుడిసందేహించెదం బక్షీగో
తురకల్ హైందవులీ స్వరాజ్యరథమున్ దొర్లింతురే? దక్షిణో
త్తరదిగ్దంతులు రెండునుం గలసి మేతల్ మేయు తావున్నదే.

వీర వసంతరాయడను వేల్పొక డుద్భవమంది దుష్ట సం
హార మొనర్చి ధర్మము సహస్రముఖంబులు నాటునంచు నా
జారిన గుండెలో వెలుపుసల్లుదు రీ యనృత ప్రచారకుల్
కారణమ్మ పిచ్చితలకాయలకున్ వెడ నమ్మకాలకున్. ౧౩౯

పుట్టించెం దయలేని లోకమున నే పుణ్యాత్ముఁడో కుక్షిలో
ముట్టించెం బోగలేని యాకటిసెగల్ ముప్పూట లీ చిక్కులో
నట్టిట్టై తపియించు నాకొదవు నాహారంబు భక్షింపగా
పుట్టం జొచ్చిరి దేవతల్ బహుళరూపుల్ బట్టలై చెట్టులై. ౧౪

౧ ప్పిలము

అట్టి లెడందనేర్చెడు మహావ్యథనాతడు వెళ్ళగ్రక్కెనన్
బిట్టు! కడుబాష్పములు నిండిన కన్నుల సానుభూతిచూ
పెట్టి ప్రదక్షిణించి సురభిక్షువ నింటికి లేచిపోయె ౧
స్వస్తి స్వతంత్రభారత విభాకరబాలుడుతూర్పుడోలికన్. ౧౪౧

మునిపత్ని రాకపోకల
ఘనసందేశముల కతనఖర్చ్చయి పోయెన్
దనురక్త మా దరిద్రుండు
చనిపోవునో! తత్ఫలంబు జవిజూచెడినో! ౧౪౨
